

УДК 947.084

М. Стухляк

(Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя)

ІВАН МОГИЛЬНИЦЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ДІЯЧ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

На початку XIX ст після майже 450-літнього польського поневолення галицькі українці опинилися перед серйозною загрозою втрати національної ідентичності. Адже на грані зникнення опинилася українська (руська) мова, фактично не було національної світської інтелігенції та шкіл. За словами І. Франка, “при руській мові, при руській народності лишалися тільки прості хлопи і вбогі та маловчені сільські священики”. Внаслідок першого поділу Речі Посполитої у 1772 р. Галичина увійшла до складу Австрії. Нова влада пішла назустріч українцям і тому на перших порах особливих заборон щодо української мови і відповідно шкільництва не чинили. Важливо було ці можливості використати. Крім того, під впливом Великої Французької революції, просвітництва і романтизму на східноєвропейському континенті розпочався процес національно-культурного відродження. Він охопив також і українські землі.

Активну культурно-просвітницьку діяльність в Галичині розгорнули діячі греко-католицької церкви, серед них о. І. Могильницький (1777–1831 рр.).

Повною мірою організаторський, науково-педагогічний і науково-філологічний талант І. Могильницького проявився у Перемишлі, де він з 1815 р. займав посади референта, згодом головним інспектора шкіл Перемишльської єпархії. Зосередившись передусім на шкільній справі, він ініціює створення у Перемишлі в 1816 р. Товариства греко-католицьких священиків – першого в Галичині. Статут товариства, написаний Могильницьким, передбачав виконання не тільки шкільних завдань, але й розгортання широкої просвітницької діяльності серед віруючих за допомогою підготовлених, опублікованих і розповсюджених популярних книжок на релігійно-моральну та гуманітарну тематику, написаних “простою мовою, уживаною по селах і в найпростішій стилі”. І хоч товариство існувало два роки, його колишні учасники в міру своїх сил і можливостей продовжували виконувати статутні вимоги. В результаті спільними зусиллями під керівництвом І. Могильницького було створено 410 українських народних церковно-парафіяльних однокласних шкіл у перемишльській єпархії. Для шкіл І. Могильницький підготував і опублікував багато підручників: “Буквар славно-руського язика”, “Наука християнська”, “Катехизм малий”, “Правила школьні”. Причому вони були написані вперше зрозумілою на той час українською народною мовою і кілька разів перевидавалися. З метою вирішення гострої проблеми підготовки вчительських кадрів за ініціативою І. Могильницького в Перемишлі у 1817 р. був створений перший у Галичині дяко-вчительський інститут – своєрідна педагогічна школа-інтернат. Все це, безумовно, мало важливе значення для формування національної свідомості, поширення грамотності серед галичан.

Першим ґрунтовим науковим дослідженням української мови в Галичині стали його праці “Грамматика язика славно-руського” і “Відомість о руськім язичі”. Вивчивши і проаналізувавши багато відповідних джерел, І. Могильницький прийшов до таких основних наукових висновків: українська мова – це окрема слов'янська мова як на заході, так і сході України. Нею розмовляють українці, які становлять один народ, одну націю із власною самобутньою історією та культурою.

Головна заслуга І. Могильницького полягає у тому, що він першим серед галичан усвідомив необхідність національного відродження і зробив все від нього залежне, щоб цей процес розпочався у сфері духовної культури.